

T. Żurowski

Ochrona zabytków archeologicznych Lubelszczyzny

Ochrona Zabytków 7/4 (27), 277-278

1954

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRONIKA

PRACE KONSERWATORSKIE

OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH LUBELSZCZYZNY

W ostatnim trzydziestoleciu XIX wieku pierwszym badaczem archeologicznych stanowisk wydmych na Lubelszczyźnie był J. Przyborowski. Działał tu też przez pewien czas D. J. Samokwasow, uczonego rosyjski. Po nich na terenach Lubelszczyzny samorzutne badania prowadzili: Wł. Olechnowicz — odkrywca grobów kultury pomorskiej i licznych kurhanów, L. Dudrewicz, H. Łopaciński — odkrywca grobów kultury czas lejowatych w Nałęczu, H. Wierciński, M. Wawrzyniecki i ks. A. Chotyński — pierwszy odkrywca kultury trzcinieckiej.

Pierwszym działaczem fachowym i urzędowym był konserwator zabytków przedhistorycznych M. Drewko, który bezpośrednio po pierwszej wojnie światowej do 1928 r. działał w imieniu Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Przedhistorycznych, a później w imieniu Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Konserwator ten rozpoczął w Lublinie regularną inwentaryzację zabytków archeologicznych i prowadził w całym województwie badania ratownicze i problemowe, z których najważniejsze wyniki dały badania kurhanów w Lipsko-Polesiu, pow. Zamość i olbrzymie cmentarzysko kultury łużyckiej obejmujące ponad 400 grobów w Kosinie, pow. Kraśnik. Prócz tego prowadzili badania archeologiczne Wł. Antoniewicz, Z. Podkowińska i w Sąsiadce Z. Wartołowska. Była to działalność dorywcza ośrodka stołecznego.

Znacznie lepsze perspektywy dla archeologii otwierają się od chwili powstania Polski Ludowej. W roku 1945 powstaje na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie Zakład Prehistorii, a jego kierownikiem prof. dr S. Nosek zostaje równocześnie konserwatorem zabytków archeologicznych na województwo lubelskie. Nawiązuje on żywy kontakt z terenowymi miłośnikami zabytków archeologicznych, zrzeszonych w lubelskim oddziale Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego: J. Mikulskim, M. Pękalskim — odkrywcą skarbu bursztynowego z Basowa, K. Janczykiem, B. Wernerem, Z. Rybką oraz J. Kabatem z Muzeum w Zamościu. S. Nosek zajął się głównie inwentaryzacją zabytków neolitycznych. W organie *Annales UMCS- Sectio F.* wychodzi szereg prac archeologicznych S. Noska i jego uczniów: A. Za-

kiego, J. Kowalczyka, J. Gurby, Z. Ślusarskiego i innych. Pewne ożywienie w zakresie działalności muzealnictwa archeologicznego wprowadza wystawa otwarta w Lublinie w dniu 2 października 1950 r.: „Najdawniejsza przeszłość Lubelszczyzny”. W tym czasie następują zmiany w obsadzie konserwatora zabytków archeologicznych, którym zostaje najpierw dr J. Kowalczyk a od 1952 mgr J. Gurba. Tymczasem S. Nosek odchodzi do Polskiej Akademii Nauk, J. Kowalczyk obejmuje katedrę Archeologii Polskiej a Z. Ślusarczyk rozpoczyna pracę w Muzeum.

J. Gurba, jako inspektor-rzeczoznawca zabytków archeologicznych z ramienia Ministerstwa Kultury i Sztuki, (czynny także w województwie kieleckim) rozwija planową działalność konserwatorską: porządkuje i uzupełnia inwentaryzację stanowisk archeologicznych wszystkich epok i okresów archeologicznych, rejestruje około 70 grodzisk i tyleż grup kurhanowych oraz kilkaset innych stanowisk archeologicznych, prowadzi liczne badania ratownicze, powierzchniowe i zabezpieczające, a szczególnie energicznie rozwija akcję popularyzacyjną.

Na terenie miasta Lublina znajduje się grodzisko oraz kurhany. Obiekty te powinny być w planie urbanistycznym odpowiednio wkomponowane w zespół miejski, uporządkowane i udostępnione dla celów turystycznych, dydaktycznych i naukowych. W różnych punktach miasta i przedmieść napotymano na ślady dawnego osadnictwa i cmentarzyska, koło kościoła Garnizonowego i Rzeźni Miejskiej. Ostatnio na terenie Zamku Lubelskiego poczyniono obserwacje archeologiczne. W dzielnicy miejskiej na Sławinku odkryto srebrny skarb składający się z monet arabskich, wisiora i dwóch sztabek o łącznej wadze 2 kilogramów. Najbogatsze i najcharakterystyczniejsze dla Lubelszczyzny są stanowiska kultury czas lejowatych i kultury trzcinieckiej.

Ziemię lubelską nawiedzały różne koleje losów pod względem przynależności politycznej od najdawniejszych czasów. Te liczne zmiany i charakter pogranicza doskonale odbija się w materiale archeologicznym, a szczególnie dobrze ujawniają się stosunki polsko-ruskie wczesnośredniowiecza. Dlatego to Grody Czerwieńskie są obecnie przedmiotem archeologicznych badań zespołowych polsko-radzieckich w Gródku i Czermnie w powiecie hrubieszowskim oraz w Sąsiadce i Lipsko-Polesiu w pow. zamojskim. Kierują tymi bada-

niami z ramienia Polskiej Akademii Nauk Wł. Antoniewicz, M. Drewko, Z. Rajewski i Z. Wartołowska. Lubelszczyzna jeszcze w okresie międzywojennym uważana była poniekąd za białą plamę pod względem archeologicznym; jednak coraz liczniejsze i poważniejsze odkrycia każą wnosić, że teren ten obfituje w bardzo ciekawe i bogate zabytki archeologiczne, które pozwolą rozwiązać nauce polskiej i radzieckiej niejeden trudny problem. Rozpoczęte już wielkie prace melioracyjne na niespotykaną dotychczas skalę ujawnią niejedno stanowisko i przyczynią się również do pogłębienia znajomości najdawniejszych dziejów Lubelszczyzny.

W latach 1952/1953 przeprowadzono ratownicze badania wykopaliskowe na stanowiskach mezolitycznych (środkowa epoka kamienna) w Mazanowie i Nieciczynie, na stanowiskach neolitycznych kultury czas lejowatych w Rozpłuciu, Woli Ol-

szańskiej, Wytycznie i Klementowicach stanowiska kultury amfor kulistych oraz w Strzyżowie, gdzie odkryto grób psa kultury ceramiki sznurowej. Stanowiska epoki brązu zbadano w Młyniskach i Rawie, należące do kultury trzcinięckiej, w Skomorochach Małych i Łącznie stanowiska kultury mierzaniwickiej, a w Łopoczowie osadę grupy tarnobrzeskiej kultury łuzycyckiej. Z epoki żelaznej, młodszego okresu wpływów rzymskich odkryto cmentarzysko kultury wenedzkiej w Łącznej. Województwo lubelskie jest szczególnie bogate w kurhany wczesnośredniowieczne, których stanowiska zostały zbadane w latach 1952—1953 w Krzczonowie i Lipsko-Polesiu oraz grodziska w Dokudowie i Klarowie i osad w Końskowoli, Strzyżowie, Jaszczowie i Hajdowie.

T. Żurowski

Z PIŚMIENICTWA

Katalog zabytków sztuki w Polsce, Tom II. Województwo łódzkie, pod redakcją Jerzego Z. Łozińskiego, Państwowy Instytut Sztuki, Warszawa 1953

Konieczność przeprowadzenia inwentaryzacji zabytków sztuki na terenie Państwa Polskiego ma starą i bogatą tradycję, sięgającą swymi początkami pierwszych dziesiątków lat ubiegłego stulecia. Począwszy od pionierskich podróży Stronczyńskiego i Łuszczkiewicza poprzez działalność Grona Konserwatorów, Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości, a skończywszy na pracach Centralnego Biura Inwentaryzacji Zabytków, wszędzie przebija się dążenie do częściowej choćby inwentaryzacji najcenniejszych pomników naszej kultury. Chociaż wysiłki powyższych osób i instytucji mogły się poszczycić dużymi osiągnięciami, to jednak były one dalekie od ujęcia całokształtu i raczej porzastały tylko na opracowaniu zabytków poszczególnych regionów czy miejscowości.

Rozpoczęte tuż przed samą wojną a wznowione w r. 1948 wydawnictwo wyczerpujących inwentarzy topograficznych osiągnęło na razie dość skromne wyniki, ponieważ opublikowano dotychczas inwentarze zaledwie czterech powiatów, a tak powolne tempo nie wróży wczesnego zakończenia powyższej akcji.

Z tego powodu już od r. 1945 nasuwała się konieczność przeprowadzenia inwentaryzacji zabytków sztuki w formie bardziej lakonicznej, któraby przez swoją zwięzłość i treściwość pozwoliła w jak najkrótszym czasie na przeprowadzenie dalekosiężnej akcji. Nie potrzeba tu chyba dodawać, jak wielkie znaczenie będzie miała taka inwen-

Ryc. 269. Miłonice, pow. kutnowski — dwór drewniany z XVIII w. Elewacja frontowa.

Ryc. 270. Parcice, pow. wieluński — dwór z pocz. XIX w. Elewacja frontowa.

